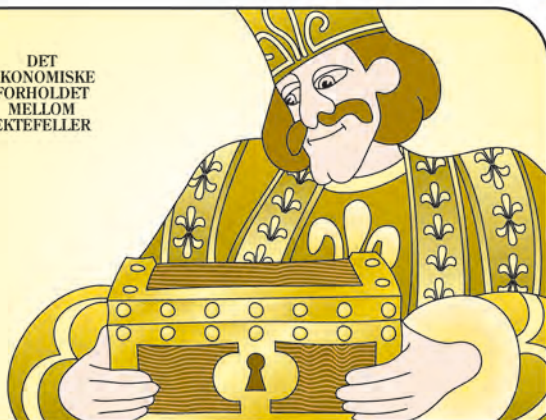
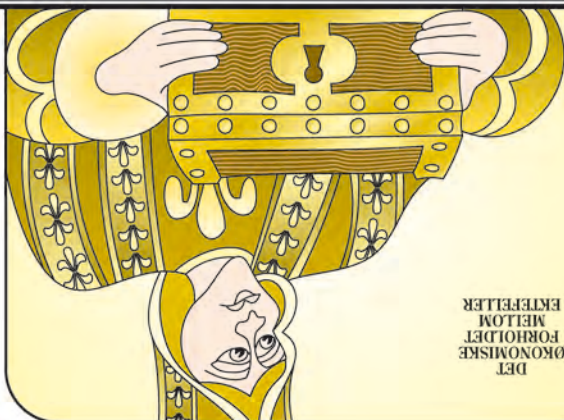

DET
ØKONOMISKE
FORHOLDET
MELLOM
EKTEFELLER

DET ØKONOMISKE FORHOLDET MELLOM EKTEFELLER

DET
ØKONOMISKE
FORHOLDET
MELLOM
EKTEFELLER

DET ØKONOMISKE FORHOLDET MELLOM EKTEFELLER

Informasjonsbrosjyre om det økonomiske forholdet mellom ektefeller etter ekteskapsloven (lov 4. juli 1991 nr. 47)

INNHold

Innledning

Formuesforholdet under ekteskapet

- Underholdsplikt
- Ansvaret for gjelden
- Felleseie
- Sameie
- Særeie
- Råderett over eiendelene
- Gaver

Formuesforholdet ved separasjon og skilsmisse

- Likedeling
- Skjevdeling mv.
- Fordelingen av eiendelene
- Deling når ektefellene har særeie
- Bruksrett til bolig
- Tingretten

En ektefelles død

- Uskifte
- Arv

Nærmere opplysninger

Råd og hjelp

INNLEDNING

Det sies at en av fordelene ved å gifte seg, er at forholdet da blir regulert av rettsregler. Det er på mange måter riktig. Særlig hvis ektefellene senere blir separert eller skilt, vil rettsreglene kunne hindre tvister og gjøre det enklere å dele formuen. Dersom det kommer til brudd, er det selvsagt viktig å kjenne reglene. Men også før ekteskapet inngås, og mens det består, kan det være nyttig å ha slik kunnskap. Det er blant annet en viss adgang til å avtale andre ordninger enn de som følger av loven.

I et ekteskap er det naturligvis mye som er viktigere enn rettsregler. Vi tror likevel at kjennskap til ens egen og ektefellens rettslige stilling kan være med på å legge forholdene til rette for et godt samliv.

Lovtekster er ikke alltid så lette å forstå. Vi har derfor laget dette lille orienteringsheftet, hvor vi vil prøve å få fram en del hovedpunkter om det økonomiske forholdet mellom ektefeller etter ekteskapsloven som gjelder fra 1. januar 1993. Loven gjelder også for ekteskap som ble inngått tidligere, men ikke hvis samlivet ble brutt før 1. januar 1993.

Vi skal i denne brosjyren følge ekteparet Hedda og Morten for å se hvilken betydning rettsreglene har for dem. Reglene er selvsagt de samme enten det er Hedda eller Morten eksemplene gjelder.

Vær oppmerksom på at vi her bare tar opp forholdet mellom ektefellene, ikke forholdet til barna de har.

Du bør også være klar over at Stortinget kan forandre lovverket. Hvis du finner punkter i denne framstillingen som har særlig stor interesse for deg selv, så forhør deg for sikkerhets skyld nærmere hos en jurist (se under Råd og hjelp). Da kan du få brakt på det rene om de reglene som vi har omtalt fortsatt gjelder når du leser denne brosjyren.

FORMUESFORHOLDET UNDER EKTESKAPET

Underholdsplikt

I et ekteskap har ektefellene sammen ansvaret for å dekke de utgiftene og gjøre det arbeidet som kreves for det felles husholdet, for oppfostringen av barna og for å dekke ektefellenes eget behov. Både Hedda og Morten har plikt til å være med så godt de kan på underholdet av familien. Hvordan dette skal gjøres, kommer an på den enkeltes forutsetninger, og hvordan de blir enige om å ordne seg. Loven slår fast at arbeid i hjemmet er en fullt ut likeverdig måte å bidra til underholdet av familien på, som å bidra med lønnsinntekter.

GJENSIDIG UNDERHOLDSPLIKT

RETT TIL OPPLYSNINGER

Ektefellene har plikt til å gi hverandre de opplysninger som er nødvendige for å vurdere deres økonomiske stilling. De kan også kreve kopi av den felles eller hverandres ligning fra ligningskontoret, og de kan kreve opplysninger av banker og andre finansinstitusjoner.

UNDERHOLDS- PLIKTENS OMFANG

Ektefellene skal yte sitt for at familien skal ha det vanlig godt sammenlignet med andre familier i tilsvarende forhold. Ut over dette har ikke Morten plikt til å arbeide overtid eller Hedda plikt til å bruke av sin formue for å øke familiens levestandard enda mer.

Hvis Morten har lønnet arbeid, mens Hedda jobber i hjemmet, har ikke Morten oppfylt sin del av underholdsplikten selv om han dekker de faktiske utgifter til mat, klær og hjem. Hedda har også krav på å få et passende beløp for å dekke sine egne behov, for eksempel til medlemskontingenter, bøker og sportstutstyr. Penger som hun sparer av dette beløpet, eller de tingene hun kjøper, blir fullt ut hennes egne.

FORSØMMELSE AV UNDERHOLDSPLIKT

Dersom den ene ektefellen forsømmer sin underholdsplikt, kan han eller hun bli pålagt å betale fast underholdsbidrag til den andre ektefellen. Dette er

nok mest aktuelt etter en eventuell separasjon eller skilsmisse (se brosjyren “Separasjon og skilsmisse”), men bidragsplikt kan også pålegges mens ekteskapet består. Her kan en advokat eller et familierådgivningskontor gi nærmere opplysninger.

Ansvaret for gjelden

Det er viktig å være oppmerksom på at ektefellene som hovedregel bare er ansvarlig for den gjelden han eller hun selv har stiftet. Dette innebærer at en kreditor bare kan ta seg dekket i eiendelene til den ektefellen som har stiftet gjelden.

EN EKTEFELLE KAN IKKE STIFTE GJELD MED VIRKNING FOR DEN ANDRE EKTEFELLEN

UNNTAK

Når det gjelder gjeld som er tatt opp for å kjøpe inn det som er vanlig for det daglige husholdet og for å dekke barnas eller ektefellenes behov, blir imidlertid begge ektefellene ansvarlige. Dette gjelder selv om ektefellene ikke er enige i alt som blir kjøpt inn, så lenge man må kunne si at det gjelder ting eller varer som er nødvendige ut fra hva folk flest mener.

På samme måte blir ektefellene sammen ansvarlige for utgiftene til leie av familiens bolig. Selv om bare Hedda står som leietaker i avtalen med huseieren, blir altså også Morten ansvarlig for at husleien betales.

Felleseie

De aller fleste ektepar i Norge har felleseie. Regelen er at ektefellene har felleseie dersom de ikke har avtalt at de skal ha særeie. Mange er nok ikke helt klar over hva felleseie betyr. Det er heller ikke så viktig mens ekteskapet består. Som vi skal se senere, er det særlig når ekteskapet opphører ved skilsmisse eller død at det får betydning om ektefellene har felleseie eller særeie.

De eiendelene ektefellene eier når de gifter seg, og de eiendelene de blir eiere av mens de er gift, inngår i det vi kaller felleseie.

Felleseie har ingen betydning for om det er Hedda eller Morten, eller begge, som kan sies å eie en gjenstand.

EKTEFELLER HAR FELLESEIE DER-SOM IKKE ANNET ER BESTEMT

FELLESEIE ER IKKE SAMEIE

Ordet “felleseie” kunne kanskje tyde på at ektefellene nå eier alle ting sammen. Det er ikke riktig. Det er den av ektefellene som har anskaffet eiendelen, som er eier av den. Dette vil for det første si at hver av ektefellene er eiere av det de eide før ekteskapet ble inngått. Videre er det den av ektefellene som har kjøpt, arvet eller fått en eiendel under ekteskapet, som er eier av denne eiendelen. Hvis Morten for eksempel eier en bil når han gifter seg med Hedda, er bilen hans også etterpå. Han kan alene bestemme om den skal repareres eller selges. Det samme gjelder for Hedda hvis hun under ekteskapet kjøper en båt for sine egne penger. Morten får ikke noen eiendomsrett til båten selv om han er gift med Hedda.

Kort sagt gir ikke ekteskapet den andre ektefellen noen del i eiendomsretten til tingene. Dette er naturligvis svært “juridisk”. For de fleste ektepar er det en selvfølge at de bruker tingene sammen, og at de diskuterer de avgjørelser som tas. “Jussen” er likevel viktig i enkelte situasjoner, og da særlig hvis en av ektefellene har gjeld.

FORHOLDET TIL KREDITORENE

La oss si at Morten har gjeld. Hvis han ikke betaler denne gjelden, kan den bli tvangsinnrevet. Det vil si at det blir tatt pant i bilen hans. Siden kan bilen bli solgt for å dekke gjelden. Men det kan ikke tas pant i båten som Hedda eier, selv om både bilen og båten er felleseie.

Det er altså den som anskaffer verdiene, som har eiendomsretten, og dette kan ikke den andre ektefells kreditorer beslaglegge. Det betyr at det kan være svært viktig å passe på at det går fram av kvitteringer eller andre papirer hvem av ektefellene som eier de forskjellige tingene.

Sameie

Det er imidlertid ikke alltid slik at ektefellene kjøper eller mottar ting eller andre verdier hver for seg. Det ektefellene anskaffer eller får sammen, blir sameie mellom dem. Sameie betyr kort og godt at to eller flere personer eier en ting sammen. Hvor stor

del (i prosent) hver av dem eier, kan variere, men når to ektefeller eier en ting sammen, vil de som regel eie halvparten hver.

HVORDAN SAMEIE OPPSTÅR

Sameie mellom ektefeller kan oppstå på forskjellige måter. En som gir ektefellene en gave, kan for eksempel bestemme at gaven skal være i sameie mellom ektefellene. Og selv om han eller hun ikke uttrykkelig sier noe om dette, vil gaver som er gitt til begge, for eksempel bryllupsgaver, være sameie.

Ting som ektefellene kjøper sammen, blir også sameie. Hvor mye hver ektefelle har betalt, er i slike tilfelle ikke avgjørende. Ektefellenes økonomi må vanligvis sees som en helhet. Dersom Hedda har brukt sin inntekt til å dekke familiens løpende utgifter, mens Morten har brukt sine inntekter til å kjøpe varige ting, for eksempel en hytte, kan Hedda være sameier i hytta. Om det er sameie, er altså et spørsmål om det ligger en felles innsats bak kjøpet av tingen.

BETYDNINGEN AV ARBEID I HJEMMET

Derfor kan også Heddas eller Mortens arbeid i hjemmet innebære at ting som den andre har anskaffet ved egne inntekter eller arbeidsinnsats, blir sameie mellom dem. Loven sier dette slik:

“Ved vurderingen av hvem som har ervervet eiendeler som har tjent til ektefellenes felles personlige bruk, som felles bolig og vanlig innbo, skal det legges vekt på en ektefelles arbeid i hjemmet.”

Det fremgår ikke av loven hvor omfattende arbeidet hjemmet må ha vært, og hvor stor andel av sameiet denne innsatsen kan danne grunnlaget for. Dette må vurderes konkret i det enkelte tilfellet. Vi kan likevel slå fast her at bolig og innbo som Hedda og Morten kjøper etter at de er gift, eier de vanligvis sammen.

Sameie kan også oppstå ved at det har foregått en slik sammenblanding av ektefellenes økonomi at det ikke er mulig å skille ut hva som er anskaffet av den enkelte.

FORHOLDET TIL KREDITORENE

Også når ektefellene eier noe i sameie, har det betydning for hva kreditorene til den ene ektefellen kan ta pant i. For eksempel kan Mortens kreditorer bare ta pant i hans del av sameiegenstanden. Når Hedda på grunn av sin innsats i hjemmet anses for å være sameier i boligen, kan kreditorene til Morten bare ta pant i hans del. Og dette gjelder selv om det er Morten som har betalt hele boligen med sin lønn, og selv om det er han som formelt står som eier av den.

BETYDNINGEN AV SÆREIE

Særeie

Hvis ektefellene ikke er fornøyd med de reglene som gjelder for felleseie, kan de opprette særeie. Så lenge ektefellene lever sammen, er det liten forskjell på felleseie og særeie. Når ekteskapet opphører, enten ved skilsmisse eller ved at den ene ektefellen dør, viser imidlertid forskjellene seg. Det skal vi komme tilbake til nedenfor. Først skal vi se på hvordan man oppretter særeie.

EKTEPAKT

Når ektefellene blir enige om å opprette særeie, må de inngå en spesiell form for avtale som kalles ektepakt. Ektepakten må være skriftlig og må undertegnes av begge ektefellene i nærvær av to vitner. Den må dessuten tinglyses i et eget Ektepaktregister i Brønnøysund for å være gyldig overfor ektefellenes kreditorer. Registeret har en egen brosjyre som forklarer nærmere framgangsmåten for opprettelse av ektepakter.

Partene kan også inngå avtalen før de gifter seg. Særeiet trer da i kraft samtidig med ekteskapet.

FULLSTENDIG SÆREIE/DELVIS SÆREIE

I avtalen kan ektefellene bestemme at alt de eier hver for seg og det de siden måtte komme til å eie, skal være særeie. I slike tilfeller vil ektefellene ikke få noe felleseie. Men det er ikke noe i veien for at de blir enige om at for eksempel bare huset skal være den enes særeie, eller at bare båten skal være den andres særeie. Ektefellene har da opprettet delvis særeie, og det som faller utenfor dette blir på vanlig måte felles-eie.

SÆREIE ETTER BESTEMMELSE AV GIVER ELLER ARVELATER

Enkelte gjenstander kan bli særeie uten at ektefellene selv har bestemt det. En arvelater eller en giver kan bestemme at arven eller gaven skal være den ene ektefelles særeie. På denne måten kan enkelte gjenstander bli særeie, selv om ektefellene ellers har fullstendig felleseie.

SÆREIE OG SAMEIE

Selv om ektefellene har avtalt å ha fullstendig særeie, vil likevel gjenstander som er ervervet av dem i fellesskap, bli sameie mellom dem. Hver av ektefellenes andel i sameiegjenstanden blir da dennes særeie.

GRUNNER TIL Å VELGE SÆREIE

Det kan være mange grunner til at folk velger særeie. En årsak har nok ofte vært at den av ektefellene som eide mest før ekteskapet, har ønsket å sikre seg mot likedeling dersom ekteskapet skulle bli mislykket og ende med skilsmisse. Som vi skal se nedenfor, innebærer de nye reglene om skjevdeling at det ikke lenger er like stor grunn til å opprette særeie for dette formålet.

En annen vanlig grunn til at ektepar oppretter særeie, er at de ønsker å unngå at den ene ektefelles kreditorer skal kunne ta pant i eiendelene. Dette beror ofte på en misforståelse av hva kreditorerne kan beslaglegge. Som vi har sett ovenfor, kan ikke den ene ektefelles kreditorer ta seg dekket i det den andre ektefellen eier, selv om dette er felleseie.

Råderett over eiendelene

Vi har sett at ekteskapet ikke gir en ektefelle noen alminnelig eiendomsrett eller rett til å være med på å bestemme over ting som tilhører den andre. Hvis Hedda ønsker å selge båten sin, kan hun fritt gjøre det. Morten har ingen juridisk rett til å hindre henne.

Dette gjelder for de tingene ektefellene eier hver for seg, og gjelder uansett om tingene tilhører felleseiet eller den enes særeie.

SÆRREGLER FOR BOLIG OG INNBO

For boligen og det felles innbo gjelder det imidlertid særregler. Hvis en av ektefellene ønsker å pantsette, leie bort eller selge boligen eller felles innbo, må han eller hun ha samtykke fra den andre. Dette gjelder både når ektefel-

lene har felleseie og når de har særeie. For eiendeler som er særeie, kan det imidlertid avtales ved ektepakket at den som eier tingen, skal kunne råde over den uten den andres samtykke.

Når det dreier seg om disposisjoner over boligen, må samtykket være skriftlig. Et muntlig samtykke er ikke nok.

Vi skal se på et par eksempler. La oss si at det er Morten som har inngått husleiekontrakten for leiligheten som han og Hedda bor i. Dersom han ønsker å si opp kontrakten, må han ha skriftlig samtykke fra Hedda. Det samme gjelder hvis han vil leie ut et rom eller hele leiligheten. Er det Hedda som eier villaen eller rekkehuset de bor i, må hun ha skriftlig samtykke fra Morten hvis hun vil selge, leie bort eller pantsette huset.

Tilsvarende gjelder for ting som hører til det felles innboet. For slike eiendeler er det imidlertid tilstrekkelig med muntlig samtykke. Reglene gjelder bare for “vanlig innbo”. Den som for eksempel eier et verdifullt maleri eller en frimerkesamling, vil som regel ikke trenge ektefellens samtykke til å selge dette.

Selv om samtykke er nødvendig etter loven, kan det tenkes at Hedda for eksempel pantsetter huset eller selger innbo uten at Morten har gitt samtykke. Morten må da gå til søksmål innen visse frister for å få omgjort salget eller pantsettelsen. I slike situasjoner bør en søke rettshjelp.

RÅDERETT OVER EIENDELER I SAMEIE

Som vi har sett, vil mange gjenstander være i sameie mellom ektefellene. Dette har betydning for hva ektefellene hver for seg kan gjøre med eiendelene. Den såkalte sameieloven (lov 18. juni 1965 nr. 6) har regler om eiendeler som er i sameie. Kort sagt må begge ektefellene være enige for å foreta rettslige disposisjoner (for eksempel salg og pantsettelse), mens de må dele på og samarbeide om bruken av eiendelen.

Gaver

VANLIGE GAVER

Det er ingenting i veien for at ektefeller - som andre personer - gir hverandre gaver. Det forekommer naturligvis også i stor utstrekning. Ektefellene kan selvsagt fritt gi hverandre vanlige gaver til fødselsdager, bryllupsdager og lignende.

STØRRE GAVER KREVER EKTEPAKT

Når det gjelder andre og større gaver, kan ikke slike gis like fritt mellom ektefeller. Grunnen til dette er, som vi har sett foran, at den ene ektefellens kreditorer ikke kan kreve betaling av den andre ektefellen eller ta beslag i den andre ektefellens ting. Det kan da bli fristende for ektefeller, som kanskje bruker pengene og tingene om hver andre uansett hvem som eier dem, å overføre eiendeler fra den ene ektefellen til den andre for å hindre kreditorene i å beslaglegge dem. Det må derfor opprettes ektepakt for at slike gaver skal stå seg. For gaver som består i at den ene ektefellen gir den andre en livsforsikring eller en pensjon eller lignende, behøver en likevel ikke å opprette ektepakt for at gaven skal stå seg.

FORHOLDET TIL KREDITORENE

Uansett gavens størrelse kan kreditorene, dersom de ikke får full dekning hos den ektefellen som skylder penger, holde seg til den andre ektefellen for verdien av gaven. Dette gjelder likevel ikke dersom det er klart at giveren ikke hadde økonomiske problemer da gaven ble gitt. La oss si at Hedda skylder penger. Hun ser at det bærer galt av sted, og overfører hytta si til Morten. Hytta er verd 200 000 kroner. Heddas kreditorer kan da kreve Morten for dette beløpet dersom Hedda ikke selv kan dekke gjelden sin. Som vi ser bør man være svært forsiktig med å prøve seg på slike disposisjoner. De vil sjelden ha den ønskede virkning i forhold til kreditorene.

FORMUESFORHOLDET VED SEPARASJON OG SKILSMISSE

Vi har understreket at rettsreglene som regel spiller liten rolle i det daglige samlivet mellom mann og kone. Dersom ekteskapet skulle bli mislykket, blir rettsreglene derimot viktige. Ektefellene bør i slike tilfeller søke rettshjelp for å få nærmere råd. Vi skal likevel gi en oversikt over de viktigste reglene her.

Ved skilsmisse må ektefellenes formue deles mellom dem. Dette kalles et *skifte*. Ved delingen oppstår det to spørsmål. For det første må man ta stilling til hvilke verdier hver av ektefellene har krav på. Deretter må man avgjøre *hvordan tingene skal fordeles*. Vi skal først se på tilfeller hvor ektefellene har felleseie.

Man bør være oppmerksom på at ektefellene står fritt til å avtale hvordan delingen skal skje. Hver av ektefellene kan gi avkall på en eller flere av de rettigheter han eller hun er gitt etter loven. Dette gjelder imidlertid bare *etter at skiftet blir aktuelt*.

Likedeling

Det som er felleseie mellom ektefellene, skal som hovedregel deles likt mellom dem (*likedeling*). Den nye loven inneholder imidlertid viktige unntak fra likedelingsregelen. Dette skal vi komme tilbake til nedenfor.

VERDIEN AV DET HVER AV EKTEFEL- LENE EIER SKAL DELES LIKT

Ved delingen av boet er det viktig å være klar over hvem av ektefellene som eier hva. Likedelingsregelen innebærer at verdien av det hver av ektefellene eier skal deles likt med den andre ektefellen. Hedda har med andre ord rett til halvparten av verdien av det Morten eier, mens Morten har rett til halvparten av verdien av det Hedda eier.

GJELD SKAL TREKKES FRA

Det er bare *nettoen* av det hver av ektefellene eier som skal deles. Derfor kan Hedda og Morten først trekke fra den gjeld hver av dem er ansvarlig for. Hvis for eksempel Heddas eiendeler er verd 50 000 kroner, og hun er skyldig sine foreldre 10 000 kroner, blir nettoverdien av hennes eiendeler 40 000 kroner, og det er dette hun skal dele med Morten.

Dersom for eksempel Morten har større gjeld enn det hans eiendeler er verd, har han ikke noe overskudd som kan deles. Han har likevel krav på halvparten av Heddas overskudd, selv om hun ikke får noe fra han.

Når begge ektefellene er ansvarlig for en gjeldspost (de har fellesgjeld), kan hver av dem kreve fradrag for "sin del" av gjelden. Hvis Morten er ansvarlig for 3/4 av gjelden, mens Hedda er ansvarlig for 1/4, kan hver av dem trekke fra et beløp som tilsvarer denne brøken.

Skjevdeling mv.

Som vi sa foran, gjelder det viktige unntak fra likedeling-regelen. For det første har man den såkalte *skjevdelingsregelen*. I enkelte tilfeller, særlig når det gjelder kortvarige ekteskap, kan denne regelen innebære at det blir lite igjen å dele likt.

VERDIEN AV DET EKTEFELLENE EIDE FØR EKTESKAPET OG ARV OG GAVE DELES IKKE

Skjevdelingsregelen går ut på at hver av ektefellene som hovedregel kan kreve at verdien av eiendeler som ektefellen eide da ekteskapet ble inngått, skal holdes utenfor delingen. Det samme gjelder arv og gaver som er mottatt under ekteskapet.

Dersom skjevdelingsregelen skulle medføre urimelige resultater, kan den i visse tilfeller settes til side.

ANDRE UNNTAK

Også visse andre eiendeler kan en ektefelle holde utenfor delingen. Dette gjelder blant annet personlige eiendeler som for eksempel klær, og visse rettigheter som ikke kan overdras, for eksempel trygdeytelser eller en personlig fiskerett.

DEN SOM EIER EIEN- DELEN HAR RETT TIL Å OVERTA DEN

Fordelingen av eiendelene

Foran har vi sett på hvordan verdien av det ektefellene eier skal fordeles mellom dem, med andre ord hva ektefellene skal ha i kroner og øre. Vi skal nå se på fordelingen av *selve gjenstandene*. Hovedregelen er at det er den av ektefellene som eier tingen, som har retten til å overta den.

Dersom verdien av de eiendeler ektefellen overtar, overstiger det beløpet han eller hun har krav på i kroner og øre, må ektefellen betale ut den andre ektefellen med det beløpet denne forskjellen utgjør.

EIENDELER I SAMEIE

De gjenstandene som Hedda og Morten eier i sameie, har ingen av dem i utgangspunktet større rett enn den andre til å overta. Dersom ektefellene ikke blir enige om hvem som skal overta disse gjenstandene, må de selges slik at salgssummen kan deles. Ektefellene har i så fall forkjøpsrett foran utenforstående kjøpere.

SÆRREGLER FOR FELLES BOLIG OG INNBO

For ektefellenes felles bolig og for innboet gjelder det særregler. Selv om det er Morten som eier huset eller andelen leieretten deres er knyttet til, kan Hedda i visse tilfeller få rett til å overta huset eller andelen. Loven bestemmer at dersom det foreligger "særlige grunner", kan en ektefelle få rett til å overta felles bolig og/eller innbo som den andre ektefellen eier. Når en vurderer om det foreligger slike "særlige grunner", legger en vekt på hvilket behov ektefellen og eventuelt barna har til å overta den. Det er viktig å være klar over at retten til å overta gjenstandene ikke betyr at man får overta tingene gratis. I vårt tilfelle må f.eks. Hedda betale ut Morten.

Deling når ektefellene har særeie

Når det gjelder *særeie*, er hovedregelen grei - det berøres ikke av en skilsmisse. Det Morten eier som særeie før skilsmissen, eier han også etter skilsmissen, uten noen form for deling med Hedda. Dersom dette skulle få svært urimelige følger, kan Hedda ha krav på et engangsvederlag fra ham.

Bruksrett til bolig

Selv om det er Hedda som eier huset som har vært hennes og Mortens felles bolig, og selv om det er hun som har rett til å beholde det etter skilsmissen, kan Morten i visse tilfeller få *bruksrett* til huset. Også her er det behovet til Morten og barna som er avgjørende, og en slik bruksrett varer bare så lenge behovet er til stede. I disse tilfellene er det fortsatt Hedda som eier huset, og Morten må betale vanlig husleie for å få bo der.

Tingretten

Skiftet mellom Hedda og Morten kan de ordne selv dersom de ønsker det. Hvis de ikke blir enige om fordelingen av formuen, kan de overlate det til tingretten. Tingretten kan enten avgjøre bestemte spørsmål eller den kan foreta hele skiftet (*såkalt offentlig skifte*). Det er imidlertid ikke gratis å få hjelp fra tingretten, og det kan ta lang tid. De fleste foretrekker derfor å skifte privat, ofte med hjelp fra advokater. Det private skiftet kan etterpå bare kreves omgjort dersom det har medført et urimelig resultat, og et slikt krav må eventuelt framsettes innen tre år etter at avtalen om delingen ble inngått.

Hvis ektefellene ikke blir enige om verdien på enkelte gjenstander, kan de be tingretten om å bestemme en såkalt skiftetakst. Taksten bygger på salgsverdien på det tidspunkt gjenstandene blir taksert.

EN EKTEFELLES DØD

Også når en av ektefellene dør, skal som hovedregel ektefellenes formue deles. Delingen i disse tilfeller skjer mellom den gjenlevende ektefellen og den avdødes arvinger.

Uskifte

Den gjenlevende ektefellen kan likevel i mange tilfeller overta hele formuen uten å skifte med de andre arvingene. Det er dette som kalles *uskifte* eller “å sitte i uskiftet bo”. Uskifte innebærer at skiftet utsettes. Dersom Morten dør først, kan fordelingen av tingene hans utsettes til Hedda dør eller gifter seg på nytt.

RETTE TIL Å SITTE I USKIFTE GJELDER I UTGANGSPUNKTET BARE FELLESEIE

Retten til å sitte i uskifte gjelder som hovedregel bare for felleseie. Dersom Morten har særeie, må arvingene hans samtykke dersom Hedda skal kunne sitte i uskifte med dette.

RETT TIL Å SITTE I USKIFTE MED SÆREIE ETTER BESTEMMELSE I EKTEPAKT

Ektefellene har likevel mulighet for å bestemme at den som lever lengst skal få rett til å sitte i uskifte med den andres særeie, uten arvingenes samtykke. Dette må imidlertid bestemmes i ektepakt. La oss si at det huset som Hedda og Morten bor i er Heddass særeie. Hun ønsker at Morten skal kunne fortsette å bo i huset hvis hun skulle dø først, og bestemmer derfor i ektepakten at Morten skal få sitte med huset i uskifte. Når Morten dør, blir huset igjen å betrakte som Heddass særeie, og går da til hennes arvinger.

SÆREIE I LIVE, FELLESEIE VED DØD

Ektefellene kan også bestemme i ektepakt at det som er særeie, skal betraktes som felleseie når en av dem dør. En slik ordning innebærer at dersom ekteskapet opphører ved skilsmisse, betraktes eiendelene som særeie, og skal altså ikke deles. Opphører ekteskapet derimot ved at en av ektefellene dør, skal eiendelene behandles som felleseie. Hvis Hedda hadde laget en slik ektepakt i eksemplet foran, ville huset blitt felleseie hvis hun døde først. Da ville Morten auto-matisk ha hatt rett til å sitte med det uten å måtte skifte med arvingene. Den eneste forskjellen mellom

disse to eksemplene er at huset i dette siste eksemplet vil være å betrakte som felleseie når Morten en gang dør, og det skal derfor deles mellom Heddas og Mortens arvinger.

SÆRKULLSBARN

Gjenlevende ektefelle har ikke rett til å sitte i uskiftet bo dersom den døde har særkullsbarn (barn eller barnebarn av den døde, men ikke av den gjenlevende). Her må særkullsbarna eventuelt samtykke i at den gjenlevende skal få sitte i uskifte.

GJENGIFTE

Dersom den gjenlevende ektefellen som sitter i uskifte, gifter seg på nytt, faller retten til å sitte i uskifte bort.

Arv

Ektefellene kan også ønske at boet skal gjøres opp (skiftes) med en gang en av dem dør. Det betyr at hvis for eksempel Hedda dør først, skal hennes ting fordeles. Dersom dette er særeie, skal alt gå til dem som har arverett etter henne. Er det felleseie, skal Morten først ha sin del av det som skal deles, på samme måte som ved deling etter en skilsmisse (se foran). Resten skal fordeles mellom arvingene.

DELING AV BOET

EKTEFELLERS ARVERETT

Ektefeller har også arverett etter hverandre. Hvor stor del av arven ektefellen har rett til, beror på hvilke andre arvinger avdøde har:

Dersom den avdøde har livsarvinger (barn, barnebarn osv.), arver den gjenlevende ektefellen 1/4 av avdødes formue. Minstearven skal likevel ikke være mindre enn 4 ganger grunnbeløpet i folketrygden. (Grunnbeløpet var i mai 2009 72 881 kroner.)

Hvis avdøde ikke har livsarvinger, men andre nære slektninger som foreldre eller søsken, får den gjenlevende ektefellen halvparten av arven. Minstearven skal likevel ikke være mindre enn 6 ganger grunnbeløpet i folketrygden.

Hvis avdøde heller ikke har så nære slektninger, arver den gjenlevende ektefellen alt.

ARVERETT ETTER TESTAMENT

Ektefellens rett til en minstearv på 4 eller 6 ganger grunnbeløpet kan ikke avgrenses ved testament. Ellers kan ektefellene begrense hverandres arvebrøk ved testament, men en slik bestemmelse er bare gyldig dersom den andre ektefellen er gjort kjent med at arveretten er begrenset før arvelaterens død. Ektefellene kan også utvide hverandres arverett ved testament. Har ektefellene livsarvinger, er dette likevel begrenset, for livsarvingene har i alle fall krav på 2/3 av arven. Dette kalles *pliktdelsarv*. Hvis arven er stor, gjelder likevel ikke regelen om 2/3, men spesielle beløpsgrenser. Hvert barns pliktdelsarv er begrenset til 1 million kroner, men slik at barnebarn eller en fjernere livsarving har krav på minst 200 000 kroner.

FORMREGLER FOR TESTAMENT

Dersom ektefellene ønsker å innskrenke eller utvide hverandres arverett slik som beskrevet over, må dette som sagt gjøres i testament. Det er bestemte formregler som gjelder for at et testament skal være gyldig, slik at en bør søke juridisk veiledning for å være sikker på at det blir riktig. Ektefellene kan sette opp testament hver for seg, eller sammen (såkalt *gjensidig testament*).

NÆRMERE OPPLYSNINGER

AKTUELLE LOVER

I denne informasjonsbrosjyren har vi forsøkt å gi en kort oversikt over hvilke regler som gjelder for det økonomiske forholdet mellom ektefeller. Likevel vil nok mange sitte igjen med mange spørsmål. Det er mulig du vil finne svar ved å lese selve lovteksten. Det er særlig disse lovene som er aktuelle:

- lov 4. juli 1991 nr. 47 om ekteskap
- lov 3. mars 1972 nr. 5 om arv m.m.

Du kan finne lovene på nettet, f. eks. på www.lovdatab.no, særtrykk av disse lovene kan du kjøpe i en bokhandel. Lovene kan også leses på biblioteket. Lovtekstene kan imidlertid være vanskelige å finne fram i, og mange vil ha større nytte av å lese bøker som forsøker å forklare rettsreglene for folk flest. Slike bøker utgis fra tid til annen. Informasjon om hvilke bøker som finnes vil du få i en bokhandel eller på biblioteket.

ANDRE BROSJYRER

Det er utgitt flere brosjyrer om den nye ekteskapsloven. Barne- og likestillingsdepartementet har utgitt brosjyrene “Separasjon og skilsmisse”, “Mekling for foreldre” og “Foreldreansvar og samværsrett”, som særlig kan ha interesse for dem som er i en skilsmissesituasjon.

RÅD OG HJELP

FRI RETTSHJELP

Når en trenger hjelp i forbindelse med rettslige problemer, er det ofte naturlig å henvende seg til en advokat. Det kan være en rimelig utgift i forhold til det som står på spill. Dersom inntekt og formue er under visse grenser, kan du dessuten få fri rettshjelp. Fri rettshjelp omfatter for det første fritt rettsråd. Det vil si at du kan få dekket utgiftene til rådgivning hos advokat. Fri rettshjelp omfatter dessuten fri sakførsel. Fri sakførsel betyr at du kan få dekket advokatutgifter mv. i forbindelse med en rettssak. For å få opplysninger om ordningen med fri rettshjelp kan du henvende deg til fylkesmannens kontor i fylket ditt.

KONTORET FOR FRI RETTSHJELP

Dersom du bor i Oslo eller omegn, kan du også henvende deg til Fri rettshjelp, Oslo kommune, Storgaten 19, 0184 Oslo, tlf 23 48 79 00 eller e-post: frirettshjelp@sby.oslo.kommune.no

GRATIS JURIDISK HJELP

Det er også mulig å få gratis råd og veiledning om juridiske spørsmål hos Juss-Buss i Oslo, Jussformidlingen i Bergen og Jus-Hjelpa i Nord-Norge, som holder til i Tromsø. Disse tiltakene drives i hovedsak av juridiske studenter. Juss-Buss har lokaler i Arbingsgt. 7, 0253 Oslo og har tlf nr 22 84 29 00. Jussformidlingen har adresse Sydneshaugen 10, 5007 Bergen, tlf. 55 58 96 00. JusHjelpa i Nord-Norge her adresse Universitetet i Tromsø, Breivika Senter, 9037 Tromsø, tlf nr 77 64 45 59.

Kvinner kan dessuten få gratis råd og veiledning hos Juridisk Rådgivning for Kvinner, som drives av en gruppe kvinnelige juridiske studenter og ferdige jurister. JURK mottar skriftlige henvendelser fra hele landet. Adressen er Arbingsgt. 7, 0253 Oslo, tlf nr 22 84 29 50.

FAMILIEVERN- KONTOR

Enkelte steder kan du også få juridisk hjelp gjennom familievernkontor.

Utgitt av:

Barne- og likestillingsdepartementet
i samarbeid med Justisdepartementet

Kun elektronisk versjon fra www.regjeringen.no

Publikasjonskode: Q-0796 B

12/2009

